

УДК 811.112.2'373.7

КІЛЬКІСНІ ЕМПІРИЧНІ ПАРАМЕТРИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НІМЕЦЬКОЇ ФРАЗЕОЛОГІЇ ПОЗА МЕЖАМИ ФРН

Остапович О. Я.

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
Івано-Франківськ, Україна

Розглянуто проблему функціонування фразеологізмів невідомітних національно-державних варіантів німецької мови. Кількісні виміри за результатами опитувань інформантів та корпусного масивного текстового пошуку зафіксували узувальний, окаяіональний та архаїзований статус аналізованих фразеологічних одиниць. Німецька варіантна фразеологія визначена як діатопічно диференційна, стійка, саморегулююча і самовідтворювана складова варіантних лексичних мікросистем. На підставі кількісних відомостей підтверджено гіпотезу про асистемну амбівалентну динамічну рівновагу німецької варіантної фразеології.

Ключові слова: німецька фразеологія; національний мовний варіант; архаїзація; окаяіональність; узус; корпусний пошук; кількісний аналіз.

Остапович О.Я. Количественные эмпирические параметры функционирования немецкой фразеологии вне пределов ФРГ / Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника, Украина, г. Ивано-Франковск.

Рассмотрена проблема функционирования фразеологизмов неведомітних национально-государственных вариантов немецкого языка. Количественные измерения по результатам опросов информантов и корпусного массивного текстового поиска зафиксировали узувальный, окаяіональный и архаизированный статус анализируемых фразеологических единиц. Немецкая вариантная фразеология определена как диатопически дифференцированная,

устойчивая, саморегулируемая и самовоспроизводимая составляющая вариантных лексических микросистем. На основе количественных данных подтверждена гипотеза об асистемном амбивалентном динамическом равновесии немецкой вариантной фразеологии.

Ключевые слова: немецкая фразеология; национальный языковой вариант; архаизация; окказиональность; узус; корпусной поиск; количественный анализ.

Ostapovych O.Y. Quantitative Empirical Functional Data of German Phraseology abroad Germany / National Vasyl Stefanyk – Precarpathian University, Ukraine, Ivano-Frankivsk.

The article deals with the problem of the functioning of phraseologisms in the non-dominant national state variants of German. The quantitative analysis according to the informants' interviews and corpus massive textual search stated the usual, occasional and archaic status of the analyzed phraseological units. The German variant phraseology is defined as the diatopically differentiated, stable, self-regulated and self-reproducing constituent of the variant lexical micro systems. Based on the quantitative data the hypothesis about the unsystematic ambivalent dynamic balance of the German variant phraseology has been proved.

Key-words: German phraseology; national language variant; archaization; occasionality; usus; corpus search; quantitative analysis.

Вступ.

Дослідження національно-державного варіювання німецької фразеології, попри поважну літературну традицію як у німецькомовних країнах [1; 2] так і у школах германістики екз-СРСР [3; 4], дотепер концентрувалась переважно на інвентарно-дистрибутивній складовій, констатації структурно-семантичних відмінностей, а то й узагалі узуальних дивергентів [5]. Основними критичними претензіями до попередніх дослідницьких здобутків структуралістського штибу в часі експланаторно-антропоцентричної парадигми мовознавчих студій є такі.

1. Некритична рецепція гетерогенних та почасти архаїчних художньо-літературних та лексикографічних джерел [6].

2. Трактування ідіоматичних варіантів поза межами ФРН як девіантних, ненормативних, несистемних явищ, наближених до діалектизмів.

3. Як результат – відсутність валідно інвентаризованого емпіричного корпусу дослідження. У ролі предмету вивчення часто-густо фігурують мовні одиниці, що мають сумнівний стосунок до мовної системи і мовленнєвої реальності [7].

4. Зрештою, за відсутності дискретних меж діатопічними ареалами поширення національно-державних фразеологічних варіантів, дифузності мовного матеріалу як такого (а особливо – фразеологічного) неможливо робити далекосяжні висновки про домінування певних концептосфер та особливості національної ментальності німецькомовних австрійців чи швейцарців, з огляду на їх фразеологію.

До певної міри цю прогалину заповнив виданий у 2005 році авторським колективом за редакцією патріарха німецької соціолінгвістики Ульріха Аммона „Das Variantenwörterbuch“ [8]. Підставою для включення стійкого звороту до фразеологічної частини словника (маркування „Redewendung“) був частотний аналіз художніх та публіцистичних текстів з мережі Інтернет (на час укладання словника – через пошукову машину Lycos і лише фрагментарно Google). Незаперечну цінність являє діатопічне маркування словникових лем (A-ost/südost; CH-west; LUX etc). Це дозволило нам у попередніх публікаціях зробити висновок про кластерну організацію німецького варіантного ідіоматичного тезаурусу [9]. Так само ми вважаємо за доцільне запозичити авторський поділ фразеологічних одиниць на «повні національні варіанти» (фразеологічні австріацизми та гельветизми *par excellence*), «повні регіональні варіанти», «регіональні напівваріанти» (Люксембург, Ліхтенштейн, Південний Тіроль, Східна Бельгія, Ельзас, Лотарингія), «перехресні кластерні варіанти».

Завданням нашої розвідки ми вбачаємо кількісно-частотну функціональну перевірку зафіксованих у словнику варіантних фразеологічних одиниць, спираючись на новітні електронні корпусні джерела: текстовий корпус Інституту німецької мови Маннгейма COSMAS (www.ids.mannheim.de) та

корпус Ляйпцігського університету (www.wortschatz.uni-leipzig.de). Метою було виявити динамічні процеси архаїзації фразеологічного фрагменту національної мовної картини світу німецькомовних народів поза межами ФРН.

Виклад основного матеріалу.

Проведені нами заміри на визначення архаїчних та okazіональних bad samples принесли амбівалентні результати.

Замір 1 (1999).

При першому вимірі частотності вживання австрійської національної фразеології (через текстовий корпус та опитування інформантів) серед національно маркованих фразеологізмів «у вузькому розумінні» співвідношення між “good samples” (узуалізмами) та “bad samples” (оказіоналізмами, діалектизмами та архаїзмами) було практично рівним (437 проти 427 !!!), тобто активно вживаними виявилися заледве половина (50,58%) зворотів, кодифікованих гетерогенними, в. т. ч., діалектними лексикографічними джерелами. Серед «осколкових утворень» крилатих висловів австрійського походження, які самі по собі є «інтернаціональними кластерами» в ареально-діатопічному сенсі “good samples” є 39 проти 29 “bad samples” (57,35%). Серед приказок та експресивно-модальних фраз співвідношення їх часток, відповідно 112 проти 115 (49,33%). Серед крилатих висловів зі структурою приказок узуально вживаними виявились 40 проти 28 (58,82%), зі структурою і семантикою прислів'їв – відповідно, 17 проти 30 (36,17% - sic!) Серед «чистих» прислів'їв частка “good samples” складає 23 проти 14 (62%). Зрештою, серед первинно асистемних авторських новоутворень та «антиприслів'їв» узуалізувалися 25 проти 15 архаїзмів (62,5%).

Замір 2 (2006). Корпусний текстовий пошук на основі первинної емпіричної вибірки та опитування інформантів-швейцарців у сенсі виявлення “bad samples” приніс такі результати:

Nicht kodifizierte Wendungen (62): *Aus der Latte springen; j-n. auf Milz und Leber prüfen; j-m. ins Auge gehen; j-m. frieren die Worte im Hals; auf eigenen Schuhen gehen; Die Axt an den Stamm legen; Ablass in Bern holen und kein Geld*

mitbringen; Alle Mödeli amwenden; Karlshof haben; Kein Weggli und kein Röppli abgeben wollen; Moos am Gilet haben; Warten, bis der Blätz aufs Loch passt; Ich bin kein Pestalozzi; Pintekehren machen; Der wilde Küher; Eine lange Beile haben; j-d. hat den Kopf wie ein alter Muni; Dastehen wie ein Türlstock; Aussehen, als wäre einem die Gerste verhagelt; Nageln wie ein Wilder; Wie ein Tchingg am Waldrand stehen; Es ist wie Bisewetter; Wie eine Rone schlafen; Die Nase rümpfen wie beim Jassen; etw. wie einen Batzen abgeben; zu etw. gehören wie der Anken aufs Brot; ein Maul wie die laufende Schuld haben; wie ein Ampelstock dastehen; gross wie ein Seebub; Falscher als Galgenholz; Die Augen wie Flägsrädli haben; Einen Kopf härter als Mösch haben; Wie ein Veloschlauch klopfen; von etw. verstehen wie ein Gusti vom Geigen; wie ein altes Bäbi schnattern; Gerüstet wie ein Mohren-Joggeli; Der Lätsch ist gemacht; Das geht nicht in die Aare; Es gehört auf den Basler Tisch; Jetzt ist dem Doktor ein Franken vertrunnen; Das ist nicht Globi; Aus dem Häusli sein; Der Batzen ist gefallen; Aufgehen wie ein Küchli; Wie ein Murmeli schlafen; j-n aus der Fasson bringen; Rauchen wie ein Dampfkessel; Die Rute allein führen; Böses Spiel machen; j-n. mit langer Nase abspeisen; Das Herz am rechten Ort haben; Am Trockenem sitzen; Lätz gewickelt sein; Da liegt der Igel im Hag; Auf's Maul hocken; Klar wie Gülle; Frech wie eine Wanze; Das geht wie durch den Anken; Spass auf's Velo; Inzwischen ist viel Wasser durch den Genfersee geflossen; einen Span ausgraben; krampfen wie ein Dubel.

Sprichwörter (68): Wenn die Kuh nicht saufen will, so muss man sie nun mal in Gemeinderat tun, sie lernt es da schon; Du kannst nicht als Kanarienvögeli sterben, wenn als Muneli geboren bist; Es ist besser alles essen, als alles tätschen; Es ist besser ein Schädli, als ein Schaden; Tee, Kaffee und Leckerli bringen den Bürger ums Äckerli; Der Faulenz und das Lüderli sind zwei Zwillingsbrüderli; Eine Stunde Rühli ist besser als ein gutes Brühli; Wo's keine Butter hat, gibt's keine Küchli; Besser (lieber) ein gesunder Esel, als ein krankes Ross; Dünne Beine machen heile Schuhe; Aus schönen Schüsseln kann man sich nicht satt essen; Wenn's Not ist, bindet der Bauer den Schuh mit Seide; Friede baut, Unfriede zerstört; Was hin ist, soll man fahren lassen; Wer nicht brüllt, geht leer aus; Wer sich nicht wehrt, den fassen die

Wölfe; Alte Leute, alte Hände; Die Kleinen machen es besser, den die Grossen; Man muss melken, wenn man die Striche in (zwischen) den Fingern hat; Einen alten Dreck soll man nicht aufrühren, sonst stinkt er; Ein Ochs und eine Ziege geben ein schlechtes Gespann; Vier Diebe sind in und aus dem Haus: eine Katze, ein Loch im Sack, ein Rabe und eine Maus; Drei Dinge sind gar selten: Wind und Frost, Bise mit Tauwetter und ein Weib, das wenig redet; Grünes Holz, warmes Brot und trübes Wetter, da hat ein Haus kein Schick dabei; Ein Narr ist, welcher geht und steht, welcher sich von Schuhen und von Weibern drücken lässt; Gutgenug macht's schlecht genug; Der Dünktmich hat Gottes Sohn ans Kreuz geschlagen; Der Hetti und der Wetli sind Brüder gewesen; Der Hansheiri Frühgenug und Hansheiri Gutgenug sind zwei Brüder gewesen; Im Düstern ist gut flüstern; Ohne Wein und Brot ist die Liebe tot; Haust du meinen Juden, so hau ich deinen Juden; Fürchtet einer das Feuer, so riecht er allenthalben Rauch; Alter ist ein schweres Malter; Die dümmsten Bauern haben die grössten Erdäpfel; Berg und Tal kommen nicht zusammen- aber die Leut'; Es ist kein' Eh' ohne Weh; Iss und vergiss; Ein jeder für sich, Gott für uns alle; Wenn man den Hund trifft, so bellt er; Ein bellender Hund beisst nicht; Schlafende Hunde soll man nicht aufwecken; Das sind böse Katzen, die vorne lecken und hinten kratzen; Lieber eine Laus im Kraut, als gar kein Fleisch/Speck; Es ist kein Mann, er hat einen Wolfzahn, es ist keine Frau, sie hat nicht einen; Es ist eine Mutter noch so arm, so gibt sie ihrem Kindli warm; Schmieds-Kind sind sich der Funken gewohnt; In der Not gibt's kein hartes Brot; Man kann keinen Pfannentätsch machen, ohne dass man muss Eier brechen; Schwyzerrat kommt nach der Tat; Wenn der Teufel einen Vogt hätt', so käm' er um die Höll'; Gibt's Krieg, so macht der Teufel die Höll' weiter; Es ist keine Schlacht so gross, dass nicht einpaar übrigbleibt; Wenn ein Bauernbub nicht will Bauernlümmel heissen, soll man nicht ihn in einen Rat tun und eh nicht lassen Leutnant werden; Metzger, Gerber und Schinder sind zusammen Geschwisterli-Kinder; Behüt mich Gott vor dürrer Zeit, vor Maurern und vor Zimmerleut'; Für den Tod ist kein Kräutli gewachsen, sonst würd' es der Doktor für sich sparen; Je kürzer die Rechnung, je länger die Freundschaft; Wem Dreck auf die Nase gehört, dem fällt er nicht auf die Schuhe; Es frisst manches Ross den Hafer, wo er nicht verdient; Wenn

der Teufel alt ist, so will er Waldbruder werden; Man soll nicht fliegen, ehe man Federn hat; Man vermacht ringer ein Löchli als ein Loch; Man muss die Leute reden lassen, die Gänse können's nicht; Man macht kein Schloss für fromme Leut'; Es ist nicht gut stehlen, wenn der Wirt selber ein Schelm ist; Von anderen Leuten Leder ist gut Riemen schneiden; Es betet nicht all', wer die Hände aufhebt.

Kodifizierte Phraseologismen (93): *j-m. die Axt geben; j-m. am Fürtuch hängen; Eine Sache ab Brett schaffen; Eine Kröte schlucken (müssen); Einen Zacken drauf haben; Darüber sind die Hefte geschlossen; Die alte Fastnacht; Wie die alte Fastnacht; j-n. aus dem Busch klopfen; j-m. einen Schlötterling anhängen; bachab schwimmen/gehen; aus Abschied und Traktanden fallen; das falsche Filet; die Sankt Florians-Politik; a fonds perdu; das Fuder überladen; j-m. den Bogen geben; j-m. zeigen, wo Gott hockt; j-n. sticht der Gwunder; am Hag sein; über den Hag fressen; jetzt ist genug Heu drunten; sein Heu im Trocken haben; in die Hosen steigen; j-m. die Kappe waschen; Schweizer Kracher; j-m. die Kutteln putzen; in Minne; der Mist ist geführt; j-m. den Schuh geben; Tenue grün; Ins gute/dicke Tuch gehen; Den Bengel hoch werfen; Am Berg sein; Den Finkenstrich nehmen; Hütet euch am Morgarten; Hüst und hott; Viel Werg an der Kunkel haben; Dürrer Landjäger; Deschwungener Nidel; Im gleichen Spital krank sein; Auf der Stör arbeiten; Eine gemähte Wiese; Die Honneurs machen; Die Sache ist zwäg; Zwäg kommen; Ab der Hand; Etw. schlitteln lassen; In dem Ding sein; Rätig werden; Schale Gold; Es geht etwas Krummes; Den Kopf machen; Am/auf dem Rumpf sein; Die Wägsten und Besten; Den Gäu hinauf und hinab; Gäng wie gäng; Das ist über das Bohnenlied hinaus; Der Musik hinuntermarschieren; j-m. die Katze auf den Buckel hinaufjagen; j-m. ein Morgarten bereiten; weder Dickes noch Dünnes haben; Bescheid tun; So sei es austubaket; Mit.etw. fahren können; Mache keine Schnecken tänze; Kurze Zeit machen; j-m. geht der Schirm zu; den Schirm zutun; posten gehen; Den Braten schmecken/schmöcken; Sich gegenseitig die Suonen abgraben; Seinen Mann/ihre Frau stellen; Kein Brot haben; Auf/um die Stauden schlagen; Seine Heiligen erleben; Aufs richtige/falsche Ross setzen; j-n. im Mark treffen; Depot der Freiheit; Heimische Hauptstadt; der Bohnen-Sonntag; j-m. auf den Grind geben; einen harten Grind*

haben; j-m den Grind verdrehen; Seines Zeichens; Ab der Hand; Mais machen; mit j-m. ein Geschleipf haben; auf den Felgen sein; j-m. ein ans Bein geben; Ein Glatte sein; einen Hock haben; was gisch was hesch;

Eher oder parallel gebrauchte binnendeutsche Pendants (49): *Den Kürzeren ziehen; In einem Abwasch/Aufwasch; j-n. um die Ecke bringen; Null Bock haben; Ganz und gar / um jeden Preis; j-m. den Buckel runterrutschen; um ein Haar; einen Zahn zulegen; Dampf/Druck hinter etw. machen; Sich alle 10 Finger abschlecken (können); Unter aller Kanone; Etw. auf seine (eigene) Kappe nehmen; Etw. auf/an/am Lager haben; j-m. den schwarzen Peter zuschieben; reinen Tisch machen; gut in Schuss sein / bleiben; auf Nummer sicher gehen; im guten Glauben; unter Dach und Fach; im Voraus; sich auf den Weg machen; ruhig gelegen; seinen Mann / ihre Frau stellen; den Anschein haben; auf den Busch klopfen; sein blaues Wunder erleben; ein Ding drehen; j-m. auf die Nerven gehen; die Patenschaft übernehmen; nicht in Betracht kommen; in dieser Hinsicht; wie es im Buche / Büchel steht; sich aus dem Staube machen; Haare lassen müssen; Im Lot / in Ordnung sein; Braver Staatsbürger; In Wirklichkeit; Auf Widerruf / bis auf Weiteres; Den Antrag stellen; Angst und bange; In Kraft sein; j-n. laufen lassen; auf eigene Faust vorgehen; j-m. einen Riegel vorschieben; j-n. an der Leine haben; Abstand nehmen; j-m. das Wasser abgraben; Vorrang / Vorfahrt gewähren/lassen; Das Bett beziehen/überziehen/machen;*

Binnendeutsch gebrauchte falsche Freunde (6): *Der blaue Brief; j-n. in Schwung bringen; Es wundert mich; vor das Haus treten; j-n. in Schwung/in die Schwünge bringen; eine Runde drehen;*

Geflügelte Worte (10): *Splitter im Fleisch der Nation; Die Welt wird entweder untergehen oder verschweizern; Nun singen sie wieder; Mein Name sei Gantenbein; Homo faber; Grieche sucht Griechin; Das Fähnlein der sieben Aufrechten; Biedermann und die Brandstifter; Der Richter und sein Henker; Der Besuch der alten Dame.*

Замір 3 (2009). Корпусний текстовий пошук щодо “bad samples” на основі вторинної кінцевої лексикографічної вибірки за найновішим словником У. Аммона приніс такі результати.

Österreich: *habt Acht! ; im Betretungsfall; das griffige Mehl; pfui gack; unter einem; [völlig] aus der Zeit sein;*

Schweiz: *die Alters- und Hinterlassenversicherung; den Anschiss haben; keinen Hochschein [von etw.] haben; sich [nicht] auf die Kappe scheissen lassen; liefern statt lafern; nicht lafern, sondern liefern; die medizinische Praxisassistent(in); Speck und Bohnen;*

Österreich / Schweiz / BRD: *das Fersengeld geben; so halt.*

Замір 4 (контрольний, 2013). Повторний корпусний текстовий пошук “bad samples” на основі вторинної кінцевої лексикографічної вибірки за найновішим словником У. Аммона приніс такі результати:

BRD: *sich einen Ast lachen ; sich [nicht so] haben; einen Schlag bei jmdm. haben; ein Schrank von Kerl; Kiek mal einer an!; in Brass kommen/geraten; die Bude an den Kopf stellen; jmdm. fällt die Bude auf den Kopf; jmdm. wird [es] grün und blau vor den Augen; einen Haschmich haben; jmdm. hängt der Magen bis in die Kniekehlen; jmdn. auf die Nudel schieben; sich einen Splitter einziehen/einreißen; die Tageszeit sagen;*

Österreich: *das Vordere Ausgelöste; jmd. kann jmdn. buckelfünferln; das/der Vierzehnte Gehalt; jmdn. ins Haxl beißen; der süße Speck; ausgenommen Zustelldienst; einen Klamsch haben; zu etw. seinen Kren geben; mit dem faden Aug[e] anschauen; ein fades Aug[e] kriegen/haben;*

Schweiz: *Das/der Züri Geschnetzelte; jmdm. etw. haben; sich [nicht] auf die Kappe scheissen lassen; sich in den Arsch klemmen; jmdm. die Kutteln putzen; eine Nachachtung verschaffen; jmdm. jagt es den Nuggi raus; Der Schuss geht [nach] hinten hinaus/raus; jmdn. am Seil herunterlassen/herablassen;*

Luxemburg: *eine hängen haben; unfreiwilliger Totschlag;*

BRD / Österreich: *nicht auf die Brennsuppe dahergeschwommen sein; der kleine Frauentag; jmdm. ins Gäu gehen/kommen); Da schau her!; [nicht] auf den Kopf*

scheißen lassen; nicht auf die Nudelsuppe dahergeschwommen sein; der [Spritzer / Gespritzer] rot sauer; die/das Schorle rot sauer; der [Spritzer / Gespritzer] rot süß; die/das Schorle rot süß; der [Spritzer/Gespritzer] weiß sauer; die/das Schorle weiß sauer; der [Spritzer/Gespritzer] weiß süß; die/das Schorle weiß süß;

BRD / Schweiz: *grüne Speck*.

Висновки.

Проведені нами заміри на визначення архаїчних та okazіональних bad samples принесли амбівалентні результати.

Оскільки результати двох перших замірів стосуються двох різних мовних варіантів, вони можуть вважатися комплементарними.

Назагал можна доказово-гіпотетично стверджувати про загальну історичну тенденцію «виживання» приблизно половини первинно кодифікованих як регіоналізми фразеологічних одиниць зі структурою словосполучення, дещо вищу «живучість» крилатих висловів з аналогічною синтаксичною структурою (в межах 60%) та «чистих» прислів'їв і навіть авторські «антиприслів'їв». Це пояснюється зручною для відтворення структурою і популярністю серед австрійців регіонального, діалектного, навіть тривіального «чтива» (включно з лібрето оперет), вищим ступенем консервації рустикальної архаїки у порівнянні із ФРН (нижчим за Швейцарію), виявом ідентифікуюче-еталонної функції мовного варіанта у випадку прислів'їв, постмодерною тенденцією до пародійно-людичного поводження з мовою у «антиприслів'їв». Нижча узуалізованість крилатих висловів зі структурою прислів'їв – паремійних цитат, зумовлена кількісним параметром – складнішою для репродукції синтаксичною структурою.

Відмінності у результатах двох останніх контрольних замірів на основі одного й того ж лексикографічного джерела з різницею в 4 роки, на наш погляд, свідчать про асистемну амбівалентну динамічну рівновагу німецької варіантної фразеології.

Результати цих кількісних замірів дають нам підстави для таких висновків. Кількісні показники частотності вживання дозволяють нам виявити «нульові»

архаїзовані (“bad samples”) та okazіонально-несистемні одиниці, навіть попри їх кодифікацію. Так серед регіональних напівваріантів архаїзмів 2 з 12 (16, 67%), серед «чистих» тевтонізмів (які безпосередньо не належать до предмету дослідження) архаїзмів 4 з 92 (4, 35%), серед «чистих» австріацизмів – 6 зі 110 (5, 45%), «чистих» гельветизмів – 9 зі 190 (4, 74%), серед повних регіональних варіантів – 15 зі 139 (10, 79%), серед кластерних перехресних варіантів – 12 з 279 (4, 3%).

Австріацизми: *habt Acht!; im Betretungsfall; das griffige Mehl; pfui gack; unter einem; [völlig] aus der Zeit sein; Das Vordere Ausgelöste; jmd. kann jmdn. buckelfünferln; das Vierzehnte Gehalt; jmdn. ins Haxl beißen; der süße Speck; ausgenommen Zustelldienst.*

Гельветизми: *die Alters- und Hinterlassenversicherung; den Anschiss haben; keinen Hochschein [von etw.] haben; sich [nicht] auf die Kappe scheissen lassen; liefern statt lafern; nicht lafern, sondern liefern; die medizinische Praxisassistent(in); Speck und Bohnen; Züri Geschnetzeltes; jmdm. etw. haben; sich in den Arsch klemmen; jmdm. die Kutteln putzen; eine Nachachtung verschaffen; jmdm. jagt es den Nuggi raus; Der Schuss geht [nach] hinten hinaus/raus; jmdn. am Seil herunterlassen / herablassen.*

Тевтонізми: *sich einen Ast lachen; sich [nicht so] haben; einen Schlag bei jmdm. haben; ein Schrank von Kerl.*

Регіональні повні варіанти: *Kiek mal einer an! (D-nord); in Brass kommen/geraten (D-nord/mittelwest); die Bude an den Kopf stellen (D (ohne nordwest); jmdm. fällt die Bude auf den Kopf (D (ohne nordwest); mit dem faden Aug[e] anschauen (A-ost (Wien); ein fades Aug[e] kriegen/haben (A-ost (Wien); jmdm. wird [es] grün und blau vor den Augen (D-nordost/mittel); einen Haschmich haben (D-nord/mittel); einen Klamsch haben (A-ost/südost); zu etw. seinen Kren geben (A (ohne west); jmdm. hängt der Magen bis in die Kniekehlen (D (ohne südost); jmdn. auf die Nudel schieben (D-südost); sich einen Splitter einziehen/einreißen (D-nord/mittel); die Tageszeit sagen (D-mittelwest); [Spritzer / Gespritzter] rot sauer (A-west); Schorle rot sauer (D-südwest); [Spritzer / Gespritzter] rot süß (A-west);*

Schorle rot süß (D-сüdwest); *[Spritzer/Gespritzter] weiß sauer* (A-west); *Schorle weiß sauer* (D-сüdwest); *[Spritzer/Gespritzter] weiß süß* (A-west); *Schorle weiß süß* (D-сüdwest).

Регіональні напівваріанти: *eine hängen haben* (LUX); *unfreiwilliger Totschlag* (LUX).

Кластери: *das Fersengeld geben* (CH D); *so halt* (A D-mittelost/süd); *nicht auf die Brennsuppe dahergeschwommen sein* (A D-mittelost/südost); *kleiner Frauentag* (A D-сüdost); *jmdm. ins Gäu gehen/kommen* (A D-сüd); *Da schau her!* (A D-сüdost); *[nicht] auf den Kopf scheißen lassen* (A D-сüdost); *nicht auf die Nudelsuppe dahergeschwommen sein* (A D-mittelost/südost); *grüner Speck* (CH D (ohne südwest)).

Таким чином, можна зробити висновок, що частка архаїзації «чистих» національно-державних фразеологічних варіантів та кластерів практично однакова (!) незалежно від країни поширення і перебуває в межах 4,5 – 5,5% (з відхиленнями в межах статистичної похибки). Якщо перше прогнозувалося інтуїтивно, то другий феномен може бути пояснений лише надсистемними ареальними властивостями фразеології, яку ми вважаємо діатопічно диференційною, стійкою, саморегулюючою і самовідтворюваною складовою варіантних лексичних «мікросистем».

В той же час архаїзація повних регіональних варіантів та особливо напівваріантів сигніфікантно вища (10-17%). Перше цілком зрозуміло через «діалектне тяжіння» варіантів, що не набули загальнодержавного поширення і, відповідно, кодифікованого системного статусу. Друге, очевидно, пояснюється статистичною незначущістю малих цифр та крихітною територією поширення.

Радіальна, концентрична структура варіантної фразеології виявляє такі кількісні показники вживання.

Австріацизми: архаїзми – 35; okazіоналізми – 34; узуалізми – 41.

Гельветизми: архаїзми – 47; okazіоналізми – 56; узуалізми – 84.

Тевтонізми: архаїзми – 18; okazіоналізми – 36; узуалізми – 38.

Повні регіональні варіанти: архаїзми – 60; okazіоналізми – 41; узуалізми – 43

Регіональні напівваріанти: архаїзми – 10; okazіоналізми – 2;

узуалізми – 2

Кластери: архаїзми – 86; okazіоналізми – 133; узуалізми – 174

При цьому класичну цифрову модель зростання, відповідну до концентричного кола у напрямку «ядро – приадресна зона – периферія», демонструють лише гельветизми та перехресні кластерні варіанти (sic!) Ми можемо пояснити це, з одного боку, значно вищим ступенем мовного уосібнення німецькомовної Швейцарії, у порівнянні з Австрією та, відповідно, більшою «живучістю» фразеологічних гельветизмів. З іншого – наші результати підтверджують виявлений феномен надсистемної «динамічної» кластерної рівноваги.

Тевтонізми та австріацизми виявляють тільки невелике, статистично незначуще зростання кількості узуально закріплених системних одиниць по відношенню до архаїчних та okazіональних. Це, на наш погляд, пояснюється тим, що тевтонізми, невідомі і невживані за межами ФРН, не витримують комунікативної конкуренції у боротьбі за статус загальнонімецьких фразеологізмів та витісняються національно-державними повними варіантами. З іншого боку – австрійська фразеологія значно активніше піддається асиміляційним взаємовпливам з боку мовно-комунікативного простору ФРН і не консервує такою мірою, як німецька мова у Швейцарії, мовні релікти та архаїку.

Таким чином, новітні емпіричні текстові відомості можуть, на наш погляд, слугувати підставою для корекції лексикографічних відомостей, навіть найновітніших.

Література:

1. Burger H. *Dialektale Phraseologie – am Beispiel des Schweizerdeutschen* / H. Burger // Piirainen E., Piirainen I.T. (hrsg). *Phraseologie im Raum und Zeit. Akten der 10. Tagung des Westfälischen Arbeitskreises „Phraseologie/Parömiologie“*. (Münster, 2001). – *Phraseologie und Parömiologie*. – Band 10. – Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren, 2002. – S. 11-29.

2. Ebner J. *Wie sagt man in Österreich? Wörterbuch der österreichischen Besonderheiten. Duden-Taschenbücher / J. Ebner.* — Mannheim / Wien / Zürich: Dudenverlag Bibliographisches Institut, 1980. — 252 S.
3. Малыгин В.Т. *Австрийская фразеология в социокультурном аспекте: Монография / В.Т. Малыгин.* - Рос. гос. пед. ун-т им. А.И.Герцена.- С.-Петербург: Образование, 1999. - 198 с.
4. Malygin V. T. *Österreichische Redewendungen und Redensarten / V. T. Malygin.* — Wien : Österreichischer Bundeseverlag. Pädagogischer Verlag, 1996. — 176 S.
5. Сулим В.Т. *Лексичні запозичення у фразеологізмах національних варіантів німецької мови / В. Т. Сулим // Ювілейний збірник на пошану професора Б. В. Максимчука: збірник наукових праць.* — Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — С. 242-247.
6. Földes Cs. *Gibt es eine „österreichische Phraseologie“? / Cs. Földes // Hatrmann D. (Hrsg.) „Das geht auf keine Kuhhaut“. Arbeitsfelder der Phraseologie. Akten des Westfällischen Arbeitskreises Phraseologie/Parömiologie 1996 (Bochum).* — Bochum: Brockmeyer, 1998. — S.109–125.
7. Остапович О. Я. *Когнітивні та корпусні критерії визначення статусу фразеологічних гелветизмів / О. Я. Остапович // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки.* — №4. — Луцьк: «Венса». — 2007. — С. 380 - 385.
8. Ammon U., Bickel H., Ebner J. u.a. *Variantenwörterbuch des Deutschen / Ammon, Ulrich, Bickel, Hans, Ebner, Jakob u.a.* — Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2005. — 954 S.
9. Остапович О. Я. *Кластерна організація німецького ідіоматичного тезаурусу поза межами ФРН / О.Я. Остапович // “Мова і культура”.* - Київ: Видавничий том Д. Бураго — Т.158. - 2012. . — С. 65-74.

References:

1. Burger H. *Dialektale Phraseologie – am Beispiel des Schweizerdeutschen / H. Burger // Piirainen E., Piirainen I.T. (hrsg). Phraseologie im Raum und Zeit. Akten der 10. Tagung des Westfällischen Arbeitskreises „Phraseologie/Parömilologie“.*

(Münster, 2001). – *Phraseologie und Parömiologie*. – Band 10. – Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren, 2002. – S. 11-29.

2. Ebner J. *Wie sagt man in Österreich? Wörterbuch der österreichischen Besonderheiten*. Duden-Taschenbücher / J. Ebner. — Mannheim / Wien / Zürich: Dudenverlag Bibliographisches Institut, 1980. — 252 S.

3. Malygin V.T. *Avstriyskaya frazeologiya v sotsyokul'turnom aspekte: Monohrafiya* / V.T. Malygin. - Ros. hos. ped. un-t im. A.Y.Gertsena.- S.-Peterburg: Obrazovanie, 1999. - 198 s.

4. Malygin V. T. *Österreichische Redewendungen und Redensarten* / V. T. Malygin. — Wien : Österreichischer Bundeseverlag. Pädagogischer Verlag, 1996. — 176 S.

5. Sulym V.T. *Leksychni zapozychennya u frazeolohizmakh natsional'nykh variantiv nimets'koyi movy* / V. T. Sulym // *Yuvileynyy zbirnyk na poshanu profesora B. V. Maksymchuka: zbirnyk naukovykh prats'*. – L'viv: LNU imeni Ivana Franka, 2011. – C. 242-247.

6. Földes Cs. *Gibt es eine „österreichische Phraseologie“?* / Cs. Földes // Hatrmann D. (Hrsg.) *„Das geht auf keine Kuhhaut“*. Arbeitsfelder der Phraseologie. Akten des Westfälischen Arbeitskreises Phraseologie/Parömiologie 1996 (Bochum). – Bochum: Brockmeyer, 1998. – S.109–125.

7. Ostapovych O. Ya. *Kohnityvni ta korpusni kryteriyi vyznachennya statusu frazeolohichnykh hel'vetyzmiv* / O. Ya. Ostapovych // *Naukovyy visnyk Volyns'koho derzhavnoho universytetu imeni Lesi Ukrayinky*. – №4. – Luts'k: «Vepsa». – 2007. – S. 380 - 385.

8. Ammon U., Bickel H., Ebner J. u.a. *Variantenwörterbuch des Deutschen* / Ammon, Ulrich, Bickel, Hans, Ebner, Jakob u.a. – Berlin/New York: Walter de Gruyter, 2005. – 954 S.

9. Ostapovych O. Ya. *Klasterna orhanizatsiya nimets'koho idiomatychnoho tezaurusu poza mezhamy FRN* / O.Ya. Ostapovych // *“Mova i kul'tura”*. - Kyiv: Vydavnychyy tom D. Buraho – T.158. - 2012. . – C. 65-74.